

NUOMONĖ
DĖL „KONSTITUCINĖS TEISINĖS POZICIJOS KONSTITUCINEI SANTVARKAI
GINTI“, KURIAŲ BALTARUSIJOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS PRIĖMĖ
2020 M. RUGPJŪČIO 25 D.

2020 m. rugpjūčio 25 d. Baltarusijos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – BRKT) priėmė „Konstitucinę teisinę poziciją konstitucinei santvarkai ginti“ (*Конституционно-правовая позиция по защите конституционного строя*, <http://www.kc.gov.by/document-67563>) (toliau – Pozicija). Šį dokumentą sudaro preambulė (Poziciją priėmusių teisėjų, t. y. visų BRKT teisėjų, pavardės ir nuoroda į konstitucinius ir teisinius šio dokumento priėmimo pagrindus) ir keturi trumpi punktai po jos (visas dokumentas yra dviejų puslapių).

Kadangi BRKT *inter alia* nurodė Konstitucinio teismo proceso įstatymo 44 ir 45 straipsnius, reglamentuojančius BRKT teismo posėdžio vietą ir tvarką, darytina prielaida, kad Pozicija buvo priimta BRKT posėdyje kaip oficialus teismo aktas. Tačiau pačioje Pozicijoje neminimas joks bylos nagrinėjimas (joks teisinis ginčas tarp kokių nors šalių), todėl taip pat galima daryti prielaidą, kad BRKT oficialiai priėmė Poziciją savo iniciatyva, t. y. nesant formalaus ar oficialaus kitos valstybės institucijos ar kito asmens prašymo. Žinoma, neatmetama tikimybė, jog BRKT galėjo gauti neoficialų prašymą priimti Poziciją, kad jis galėtų veikti išvien su kitomis valstybės institucijomis, įskaitant: 1) Generalinę prokuratūrą, kuri 2020 m. rugpjūčio 20 d. iškėlė baudžiamąją bylą dėl Koordinacinės tarybos įsteigimo ir veiklos (<http://prokuratura.gov.by/ru/info/novosti/nadzor-za-ispolneniem-zakonodatelstva/vinykh-sferakh/po-faktu-sozdaniya-i-deyatelnosti-koordinatsionnogo-soveta-vozbuzhdenougolovnoe-delo/>) ir iš anksto pareiškė, kad tokių institucijų kaip Koordinacinė taryba steigimas nėra numatytas Konstitucijoje, o jų veikla prieštarauja Konstitucijai, taip pat kad Koordinacinės tarybos veikla neva siekiama užgrobti valstybės valdžią; 2) Centrinę rinkimų komisiją, kuri 2020 m. rugpjūčio 14 d. patvirtino 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatus, nenagrinėjusi masinių skundų dėl rinkimų proceso nesąžiningumo ir balsavimo rezultatų klastojimo (pvz., žr. Centrinės rinkimų komisijos 2020 m. rugpjūčio 8, 9, 14 ir 17 d. pranešimus) (<http://www.rec.gov.by/sites/default/files/pdf/2020/otvet7.pdf>, <http://www.rec.gov.by/sites/default/files/pdf/2020/otvet8.pdf>, <http://www.rec.gov.by/sites/default/files/pdf/2020/inf9.pdf>, <http://www.rec.gov.by/ru/novosti/14-08-2020-zasedanie-centralnoy-komissii>, <http://www.rec.gov.by/ru/novosti/17-08-2020-otvet-na-obrashcheniya-nosyashchiemassovy-harakter>); 3) Aukščiausiąjį teismą, kuris likus vienai dienai iki Pozicijos priėmimo (t. y. 2020 m. rugpjūčio 24 d.) atmetė prašymus patikrinti ir anuliuoti prezidento rinkimų rezultatus (t. y. paskelbti rinkimus negaliojančiais panaikinant priešingus Centrinės rinkimų

komisijos sprendimus), nenagrinėjęs skundų ir atsisakęs net pradėti bylos nagrinėjimą (pvz., Aukščiausiojo teismo teisėjo 2020 m. rugpjūčio 24 d. nutartis (vieno puslapio) atsisakyti pradėti nagrinėti bylą pagal Svatlanos Cichanouskajos skundą). Šis Aukščiausiojo teismo sprendimas taip pat kalba pats už save, patvirtindamas, kad Baltarusijoje nėra jokios realios galimybės ginčyti rinkimų rezultatus: Aukščiausiasis teismas paliko skundą nenagrinėtą, nurodęs precedento neturintį absurdišką argumentą, esą Aukščiausiasis teismas neturi kompetencijos paskelbti rinkimus negaliojančiais; esą šis klausimas priklauso tik Centrinės rinkimų komisijos kompetencijai, o ji nepriėmė sprendimo paskelbti prezidento rinkimus negaliojančiais (lieka tik retorinis klausimas, kaip tada galima ginčyti priešingą Centrinės rinkimų komisijos sprendimą).

BRKT Pozicijos *nuostatos* yra tokios:

1) Baltarusijos Respublikos Konstitucija (toliau – BR Konstitucija, Konstitucija) apibrėžiama kaip visuomenės sutartis dėl visuomenės ir valstybės organizavimo, valstybės valdžios sistemos, žmonių, visuomenės ir valstybės santykių; šios apibrėžties svarba tėra tokia, kad BRKT pabrėžė griežtą visų piliečių ir valstybės institucijų paklusnumą Konstitucijai (1 punktą);

2) BR Konstitucijos 3 straipsnio citata, kad tauta yra vienintelis valstybės valdžios šaltinis ir vienintelė suvereniteto, kuriuo naudojamosi tiesiogiai ir per atstovaujamasias bei kitas valstybės institucijas, turėtoja (2 punktą);

3) teiginys (atrodo, susijęs su minėta BR Konstitucijos 3 straipsnio citata), kad 2020 m. rugpjūčio 9 d. Baltarusijos gyventojai, vadovaudamiesi Konstitucija ir konstituciniais principais grindžiamais rinkimų įstatymais, išreiškė savo laisvą valią išrinkdami Aliaksandrą Lukašenką į Baltarusijos Respublikos (toliau – BR) prezidento pareigas; taip pat tai, kad demokratinį šių prezidento rinkimų pobūdį ir teisėtumą tariamai gali patvirtinti BR Konstitucijos principų ir normų laikymasis rinkimų procese (2 punktą);

4) citavimas kelių BR Konstitucijos 4 ir 5 straipsnių nuostatų, kuriose nustatyta, kad demokratija grindžiama politinių institucijų, ideologijų ir nuomonių įvairove ir kad politinės partijos ir asociacijos, veikdamos pagal BR Konstituciją ir įstatymus, padeda išreikšti piliečių politinę valią (3 punktą);

5) teiginys (atrodo, susijęs su pastarąja BR Konstitucijos 4 ir 5 straipsnių citata), kad BR, kaip „teisės viršenybės principu grindžiama demokratinė valstybė“, tariamai turi teises procedūras, įskaitant teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą, kuriomis siekiama apsaugoti piliečių konstitucines teises rinkimų procese (3 punktą);

6) BRKT paminėjimas, kad piliečiai yra konstitucinių teisinių santykių subjektai, kurie išreiškia savo politinę valią formuojant valstybės institucijas, taip pat dalyvaujant prezidento rinkimuose (4 punktą);

7) BRKT nurodymas (atrodo, susijęs su pastaruoju paminėjimu), jog piliečiai turi

atsižvelgti į tai, kad pagal BR Konstitucijos 3 straipsnį už bet kokią veiksmą, kuriuo smurtinėmis priemonėmis arba darant kitus įstatymų pažeidimus siekiama pakeisti konstitucinę santvarką arba perimti valstybės valdžią, baudžiama pagal įstatymą (4 punktas);

8) teiginys (atrodo, išplaukiantis iš ankstesnio paminėjimo ir nurodymo), kad BR Konstitucija netoleruoja viešųjų institucijų ar asociacijų, įgaliotų peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus, steigimo (4 punktas);

9) BRKT pareiškimas (atrodo, susijęs su pastaruoju teiginiu), kad Koordinacinės tarybos, kuri tariamai siekia peržiūrėti 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatus ir kuri buvo įsteigta Konstitucijos ir rinkimų įstatymų nenustatyta tvarka, įsteigimas prieštarauja Konstitucijai (4 punktas);

10) BRKT pareiškimas, kad šiuo metu konstitucinio teisėtumo režimo laikymasis yra besąlygiškas reikalavimas, taikomas visų visuomeninių ir politinių santykių subjektų ir visų piliečių veiklai siekiant užkirsti kelią „žalingam poveikiui“ valstybės stabilumui ir suverenumui, pilietinei taikai ir konstitucinei santvarkai (4 punktas).

Taigi galima išskirti *du* Pozicijos *rezoliucinius punktus*:

– oficialiai paskelbtų 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatų teisėtumo patvirtinimą, grindžiamą tariamu BR Konstitucijos laikymusi rinkimų proceso metu (2 punktas);

– Koordinacinės tarybos paskelbimą antikonstitucine institucija, grindžiamą prielaida, kad ji buvo įsteigta 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatams peržiūrėti, taip pat tuo, kad ši institucija nėra numatyta Konstitucijoje ir tariamai nebuvo įsteigta BR Konstitucijos ir rinkimų įstatymų nustatyta tvarka (4 punktas).

Be to, iš Pozicijos 4 punkto numanomas *įspėjimas*, kad dalyvavimas Koordinacinės tarybos veikloje užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Todėl A. Lukašenka Poziciją laiko argumentu atmesti bet kokią dialogą su Koordinacine taryba, o teisėsaugos institucijos ja remiasi persekiodamos baudžiamąją tvarka Koordinacinės tarybos narius ir kitus asmenis, susijusius su jos veikla.

Šioje nuomonėje taip pat nagrinėjami klausimai, susiję su Pozicijos teisiniu pagrindu ir dviejų jos rezoliucinių punktų suderinamumu su BR Konstitucija pagal turinį.

Teisinio pagrindo priimti Poziciją nebuvimas

Pozicijos preambulėje nurodomos šios BR Konstitucijos ir įstatymų nuostatos kaip pagrindas priimti Poziciją: BR Konstitucijos 116 straipsnis, Teismų sistemos organizavimo ir teisėjų statuso kodekso (toliau – ir Kodeksas) 6 straipsnis ir jau minėti Konstitucinio teismo proceso įstatymo 44 ir 45 straipsniai. Šias nuostatas svarbu išnagrinėti siekiant nustatyti teisinį pagrindą priimti Poziciją.

1. **BR Konstitucijos 116 straipsnis** nustato BRKT veiklos konstitucinį pagrindą.

BRKT misija – kontroliuoti *norminių teisės aktų konstitucingumą* (BR Konstitucijos 116 straipsnio 1 dalis). Šią misiją atskleidžia BRKT funkcijos, išsamiau išdėstytos BR Konstitucijos 116 straipsnio 4 ir 6 dalyse (šio straipsnio 2 ir 3 dalyse reglamentuojamas BRKT sudarymas, 5 dalyje – BRKT išvadų teisinės pasekmės). BRKT funkcijos yra šios:

1) prezidento, Atstovų rūmų, Respublikos Tarybos, Aukščiausiojo teismo, Aukščiausiojo ūkinio teismo, Ministrų kabineto prašymu teikti išvadas dėl: įstatymų, prezidento dekretų ir įsakų, tarptautinių įsipareigojimų atitikties BR Konstitucijai ir tarptautiniams teisiniams dokumentams, kuriuos ratifikavo BR; tarptautinių subjektų, kurių dalyvė yra BR, aktų, prezidento įsakų, priimtų vykdam įstatymus, atitikties BR Konstitucijai, BR ratifikuotiems tarptautinės teisės aktams, įstatymams ir prezidento dekretams; Ministrų kabineto nutarimų, Aukščiausiojo teismo, Aukščiausiojo ūkinio teismo, generalinio prokuroro aktų atitikties BR Konstitucijai, BR ratifikuotiems tarptautinės teisės aktams, įstatymams, prezidento įsakams; bet kurios kitos valstybės institucijos aktų atitikties BR Konstitucijai, BR ratifikuotiems tarptautinės teisės aktams, įstatymams, prezidento dekretams ir įsakams (BR Konstitucijos 116 straipsnio 4 dalis);

2) prezidento prašymu pateikti išvadas, ar parlamento rūmai sistemingai ar šiurkščiai pažeidinėjo BR Konstituciją (BR Konstitucijos 116 straipsnio 6 dalis).

Nors kai kurias iš paminėtų Konstitucinio Teismo funkcijų demokratinėje teisinėje valstybėje vargu ar galima įsivaizduoti (pvz., Aukščiausiojo teismo, Aukščiausiojo ūkinio teismo (taip pat generalinio prokuroro) aktų priežiūra konstatuojant jų atitiktį, pvz., prezidento dekretams ir įsakams, taip pat teismo aktų įtraukimas į hierarchinę norminių aktų sistemą), net ir tos funkcijos, kurios nustatytos BR Konstitucijos 116 straipsnio 4 ir 6 dalyse, neapima tokių klausimų kaip rinkimų rezultatų tikrinimas ar patvirtinimas ir viešųjų institucijų bei asociacijų steigimo ir veiklos vertinimas. Reikia pabrėžti, kad tų klausimų (rinkimų rezultatų ir asociacijų konstitucingumo) sprendimas nekyla iš BRKT bendrosios misijos ir nėra su ja susijęs (pagal BR Konstitucijos 116 straipsnio 1 dalį BRKT bendroji misija – kontroliuoti norminių teisės aktų konstitucingumą). Taip pat reikia pažymėti, kad kai kurių šalių, kuriose panašios funkcijos yra suteiktos konstituciniams teismams (pvz., parlamento ir prezidento rinkimų teisėtumo patikrinimas Lietuvoje, parlamento ir prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimas ir sprendimai dėl politinių partijų konstitucingumo Moldovoje), jų konstitucijose yra aiškiai numatytos kaip tam tikros papildomos (neteisminės) funkcijos, papildančios tradicinę teisės aktų konstitucingumo kontrolės funkciją (tą patį galima pasakyti apie BRKT funkciją nustatyti, ar parlamento rūmai sistemingai ar šiurkščiai pažeidinėjo BR Konstituciją (BR Konstitucijos 116 straipsnio 6 dalis), taip atsakant prezidentui į klausimą, ar yra pagrindas paleisti bet kuriuos parlamento rūmus pagal BR Konstitucijos 94 straipsnio 2 dalį).

Taigi visų pirma galima daryti išvadą, kad iš esmės pagal BR Konstituciją BRKT *neturi*

kompetencijos spręsti tokių materialių klausimų kaip rinkimų rezultatų patvirtinimas ir bet kurios viešosios institucijos ar asociacijos, be kita ko, Koordinacinės tarybos, konstitucingumas (t. y. BRKT neturi konstitucinių galių spręsti minėtuose Pozicijos rezoliuciniuose punktuose nurodytų klausimų). Akivaizdu, kad šie klausimai nepriklauso BRKT kompetencijai (misijai), nes šis teismas kontroliuoja teisinių (norminių) aktų konstitucingumą. Be to, iš Pozicijos matyti, kad BRKT nevykdė Aukščiausiojo teismo ir Centrinės rinkimų komisijos aktų teisėtumo kontrolės funkcijos, kurią galima įžvelgti BR Konstitucijos 116 straipsnio 4 dalies formuluotėje.

Reikėtų pažymėti, kad BR Konstitucijos 116 straipsnio 7 dalis, pagal kurią BRKT kompetencija, jo veiklos organizavimas ir tvarka turi būti nustatyti įstatymu, negali būti laikoma konstituciniu pagrindu išplėsti BRKT kompetenciją. *Konstituciniam teismui įstatymu negali būti suteikti įgaliojimai, kurie iš esmės skirtųsi nuo konstitucijoje numatytų įgaliojimų.* Tai – visuotinai pripažinta demokratinių teisinių valstybių praktika. Beje, tą pačią taisyklę gali patvirtinti ir BR Konstitucijos 7 straipsnis, kuriame įtvirtintas teisinės valstybės principas (1 dalis), pagal kurį valstybės institucijos ir pareigūnai gali vykdyti savo veiklą tik neperžengdami Konstitucijoje ir pagal Konstituciją priimtuose įstatymuose nustatytų ribų (2 dalis). Todėl pagal Konstituciją įstatymų leidėjas neturi teisės įstatymu savo nuožiūra išplėsti Konstitucijoje nustatytų BRKT įgaliojimų. BR Konstitucijos 116 straipsnio 7 dalis gali būti suprantama tik kaip suteikianti teisę įstatymų leidėjui detaliau reglamentuoti, kaip turi būti organizuojamas BRKT darbas, be kita ko, jo konstitucinių įgaliojimų vykdymo tvarka (tik tos teisės ir įgaliojimai gali būti BRKT suteikti įstatymu, kurie atitinka BRKT konstitucinius įgaliojimus ir kyla iš jų).

Antra svarbi išvada yra ta, kad procedūriniu požiūriu BR Konstitucijos 116 straipsnis taip pat negali būti laikomas konstituciniu pagrindu priimti Poziciją. Šiame straipsnyje numatyta vienintelė BRKT akto forma – *išvada* tiek dėl ginčijamų teisės aktų konstitucingumo (teisėtumo), tiek dėl parlamento rūmų veiklos vertinimo. Be to, BR Konstitucijos 116 straipsnyje nustatytas *išsamus subjektų*, turinčių teisę kreiptis į BRKT, *sąrašas* (prezidentas, Atstovų rūmai, Respublikos Taryba, Aukščiausiasis teismas, Aukščiausiasis ūkinis teismas, Ministrų kabinetas). Taigi pagal 116 straipsnį BRKT *neturi teisės savo iniciatyva priimti tokį aktą kaip Pozicija*, t. y. jis neturi konstitucinių įgaliojimų pareikšti, kai mano, kad tai būtina, savo nuomonės aktualiais konstituciniais, teisiniais ir politiniais klausimais.

Verta pažymėti, kad Pozicija negali būti laikoma Konstitucijos aiškinimo aktu. Skirtingai nei kai kurių kitų valstybių (pvz., Moldovos ar Ukrainos) konstitucijos, BR Konstitucija nesuteikia BRKT konkrečių įgaliojimų priimti Konstitucijos aiškinimo aktus. Priešingai, įgaliojimai priimti aktus dėl oficialaus Konstitucijos aiškinimo suteikiami Respublikos Tarybai, kuri yra aukštesnieji parlamento rūmai (BR Konstitucijos 98 straipsnio 1 dalis). Tiesą sakant, Pozicijoje iš tiesų nepateikta jokie BR Konstitucijos aiškinimo (galbūt išskyrus teiginį, kad Konstitucija yra visuomenės sutartis).

Kaip minėta, joje cituojamos kelios BR Konstitucijos 3, 4 ir 5 straipsnių nuostatos. Joje taip pat pateikiamos politinio, o ne teisinio turinio deklaracijos, nes jos labiau būdingos politinių institucijų aktams (pvz., pabrėžiamas poreikis užkirsti kelią „žalingam poveikiui“ (jį tariamai sukelia veikla, kuria siekiama peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus) valstybės stabilumui ir suverenumui, pilietinei taikai ir konstitucinei santvarkai).

Galiausiai, priimdamas Poziciją, BRKT veikė *ultra vires*, t. y. *viršijo savo konstitucinę kompetenciją*. Todėl BR Konstitucijos 116 straipsnis negali būti konstitucinis (teisinis) pagrindas priimti Poziciją. BR Konstitucijos požiūriu Pozicija taip pat gali būti vertinama kaip politinis aktas (nuomonės dėl esamos politinės ir teisinės padėties valstybėje išreiškimas), kurį, pažeisdamas Konstituciją, atliko BRKT.

2. **Teismų sistemos organizavimo ir teisėjų statuso kodekso 6 straipsnyje, be kita ko, apibrėžiama BRKT paskirtis:** ginti Konstitucijoje garantuojamą konstitucinę santvarką, žmogaus ir piliečio teises ir laisves, užtikrinti Konstitucijos viršenybę ir jos tiesioginį veikimą, valstybės institucijų norminių teisės aktų atitikimą Konstitucijai, teisėtumą teisės aktų leidybos ir teisėsaugos srityse, spręsti kitus klausimus, numatytus Konstitucijoje, Kodekse ir kituose teisės aktuose (1 dalis).

Reikia pabrėžti, kad ši Kodekso 6 straipsnio nuostata, įskaitant bendrą BRKT paskirtį ginti konstitucinę santvarką, žmogaus ir piliečio teises ir laisves, užtikrinti Konstitucijos viršenybę, negali būti aiškinama atskirai nuo BRKT konstitucinės kompetencijos ir kitų Kodekso nuostatų, kuriomis apibrėžiama BRKT misija ir kompetencija. BRKT paskirtis, be kita ko, ginti konstitucinę santvarką, konstitucines teises ir laisves bei Konstitucijos viršenybę, turi būti įgyvendinama neperžengiant BRKT kompetencijos ribų, kaip nustatyta BR Konstitucijoje. Tai – visuotinai pripažinta demokratinių teisinių valstybių taisyklė ir praktika. Konstitucinėje ir viešojoje teisėje taip pat gerai žinoma, kad valdžios institucijos, be kita ko, teismai, negali apibrėžti savo kompetencijos pagal taisyklę, kad „*leidžiama viskas, kas nėra uždrausta*“ (ši taisyklė taikoma privatiems santykiams). Valstybės institucijų įgaliojimai kyla iš konstitucinių nuostatų, kurios yra eksplisitinės, o retais atvejais – implicitinės, tačiau šie įgaliojimai vis tiek turi būti randami konstitucijoje. Visų pirma konstitucija turi būti bet kokių konstitucinio teismo įgaliojimų šaltinis. Jei būtų aiškinama kitaip, teisės viršenybės principas, kuris taip pat nustatytas BR Konstitucijos 7 straipsnyje, kuriame skelbiama, kad valstybės institucijos ir pareigūnai gali vykdyti savo veiklą tik neperžengdami Konstitucijoje ir pagal Konstituciją priimtuose įstatymuose nustatytų ribų, netektų prasmės.

Be to, skiriamasis teisminės valdžios bruožas yra tas, kad jos misija – vykdyti teisingumą sprendžiant teisinius ginčus, be kita ko, konstitucinius ginčus; todėl teisminė valdžia turi būti sudaryta profesiniu pagrindu ir atskirta nuo politinės valdžios. Skirtingai nei politinės institucijos, teisminė valdžia neturi visiškos diskrecijos sudaryti savo darbotvarkę, t. y. pasirinkti klausimus, kurie turi būti sprendžiami negavus nė vieno ginčo šalies kreipimosi. Priešingu atveju, jeigu teisminė valdžia turėtų

tokią diskreciją, ji būtų panaši į vieną iš politinės valdžios šakų ar net taptų ja.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Kodekso 6 straipsnio *negalima aiškinti kaip suteikiančio BRKT įgaliojimus savo iniciatyva priimti bet kokią aktą bet kuriuo klausimu, kai jis mano, kad tai būtina jo paskirčiai įgyvendinti*. Kaip jau minėta, BR Konstitucijoje (116 straipsnyje) nėra numatyta BRKT kompetencija patvirtinti prezidento rinkimų rezultatus ar paskelbti prieštaraujančiais Konstitucijai Koordinacinės tarybos (nevyriausybinių viešosios institucijos) įsteigimą ir veiklą, taip pat nėra numatyta galimybė BRKT savo iniciatyva, nesant jokio kompetentingos institucijos (valstybės institucijos, nurodytos Konstitucijos 116 straipsnio 4 ir 6 dalyse) prašymo, priimti tokį aktą kaip Pozicija, kuria išreiškiama BRKT nuomonė šiuo metu aktualiais konstituciniais, teisiniais ir politiniais klausimais. Toks BRKT aktas nėra numatytas ir Kodekso 6 straipsnyje. Todėl Pozicijos, kaip politinio, o ne teisės akto, vertinimas lieka nepakitęs.

Be to, Kodekso 6 straipsnis gali būti aiškinamas kartu su kitomis atitinkamomis šio kodekso nuostatomis. Kodekso 5 straipsnyje BRKT apibrėžiamas kaip *norminių teisės aktų konstitucingumo teisminės kontrolės* institucija, vykdanči teisminę valdžią konstitucinio teismo proceso metu. Taigi BRKT paskirties, apibrėžtos Kodekso 6 straipsnyje, negalima įgyvendinti peržengiant BRKT misijos, apibrėžtos Kodekso 5 straipsnyje, ribas, t. y. BRKT negali turėti diskrecinių įgaliojimų imtis veiksmų peržengdamas savo misijos kontroliuoti norminių teisės aktų konstitucingumą konstitucinio teismo proceso metu ribas.

Kodekso 22 straipsnis taip pat svarbus, nes jame apibrėžiama *BRKT kompetencija*. Palyginti su BR Konstitucijos 116 straipsniu, Kodekso 22 straipsniu gerokai *išplečiama BRKT kompetencija*. Nesvarstant tokio išplėtimo konstitucingumo klausimo, reikia pažymėti, kad Kodekso 22 straipsnyje, kuriuo išplėsta BRKT kompetencija, *nenumatyta BRKT galia savo iniciatyva priimti tokius aktus kaip Pozicija*. Be konstitucinės kompetencijos, Kodekso 22 straipsnio 3 dalyje BRKT suteikta kompetencija atlikti preliminarią konstitucinę įstatymo galią turinčių aktų ir tarptautinių sutarčių kontrolę, nustatyti vietos deputatų tarybų sistemingus ar šiurkščius įstatymų pažeidimo faktus, oficialiai aiškinti prezidento dekretus ir įsakus, susijusius su konstitucinėmis teisėmis, laisvėmis ir pareigomis, išreikšti nuomonę dėl užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų aktų, darančių poveikį BR interesams, dėl jų atitikties visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams ir normoms, patikrinti prezidento gairių, skirtų teisminių, teisėsaugos ir kitų valstybės institucijų teisėkūros ir teisėsaugos praktikai, konstitucingumą, priimti sprendimus dėl teisės spragų, normų kolizijos ir teisinio netikrumo norminiuose teisės aktuose pašalinimo, priimti metinius pranešimus prezidentui ir parlamento rūmams konstitucinio teisėtumo klausimais, naudotis kitais įgaliojimais teisės aktų nustatyta tvarka. Kaip išplaukia iš Kodekso 22 straipsnio 3 dalies (ir aiškiai nustatyta Kodekso 24 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią BRKT turi priimti sprendimus Kodekso 22 straipsnio 3 dalyje nurodytais klausimais), visi tokie klausimai turi būti sprendžiami priimant *sprendimą*, t. y.,

be išvadų, kurios turi būti priimtos konstitucinės kompetencijos klausimais, Kodekse nustatyta kita BRKT akto forma – sprendimai, kurie turi būti priimti BRKT papildomos Kodekse nustatytos kompetencijos klausimais. Taigi Kodekso 22 straipsnio 3 dalyje BRKT kompetencijai nepriskiriami tokie klausimai kaip rinkimų rezultatų tvirtinimas ir viešųjų institucijų bei asociacijų konstitucingumo vertinimas, taip pat nenumatyta BRKT teisė savo iniciatyva priimti pozicijos formos aktus aktualiais konstituciniais, teisiniais ir politiniais klausimais.

Šiame kontekste reikėtų paminėti, kad pagal Kodekso 24 straipsnį BRKT gali priimti *penkių tipų aktus*: išvadas (konstitucinės kompetencijos klausimais), sprendimus (pagal Kodeksą suteiktos papildomos kompetencijos klausimais), nutartis (procedūriniais ir kitais neesminiais konstitucinio proceso klausimais), prašymus ir teikimus (klausimais, skirtais kitoms valstybės institucijoms, organizacijoms ir pareigūnams). Taigi pagal teisės aktus *tokios BRKT akto formos kaip Pozicija nėra*. Vadinas, priimdamas Poziciją BRKT pažeidė ir Kodekso 24 straipsnį.

Be to, be pirmiau aprašytos neatitikties BRKT aktų turinio ir formos reikalavimams, Pozicijos priėmimas galėtų būti laikomas pažeidžiančiu Kodekso 22 straipsnio 7 dalį, pagal kurią BRKT draudžiama reikšti savo poziciją klausimais, kurie gali tapti svarstymo objektu konstitucinio proceso tvarka. Pagal BR Konstituciją (116 straipsnio 4 dalis) BRKT suteikiama kompetencija vertinti bet kurios valstybės institucijos, be kita ko, (eksplicitiškai nurodyto) Aukščiausiojo teismo, (eksplicitiškai nurodytų) generalinio prokuroro ir Centrinės rinkimų komisijos, aktų konstitucingumą. Taigi, priimdamas Poziciją, BRKT iš anksto pareiškė savo poziciją dėl prezidento rinkimų teisėtumo ir Koordinacinės tarybos veiklos, t. y. tokiais klausimais, kurie teoriškai gali būti netiesiogiai pateikti BRKT, jei būtų ginčijamas atitinkamų Aukščiausiojo teismo, generalinio prokuroro ar Centrinės rinkimų komisijos aktų konstitucingumas.

Galiausiai *Kodekso 6 straipsnis BRKT negali būti teisinis pagrindas priimti Poziciją*, visų pirma dėl Pozicijos rezoliucinių punktų, susijusių su prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimu ir Koordinacinės tarybos pripažinimu antikonstitucine.

3. Konstitucinio teismo proceso įstatymo 44 ir 45 straipsniai: pirmajame numatyta BRKT plenarinių posėdžių vieta (paprastai nuolatinė BRKT būstinė, nebent BRKT nuspręstų kitaip); antrajame reglamentuojama BRKT plenarinių posėdžių tvarka (pvz., teisėjų patekimas į teismo salę, proceso dalyvių pareiga kreiptis į teismą stovint, jų teisė fiksuoti proceso eigą), bet nereglamentuojamas išvis jokio BRKT akto priėmimas.

Akivaizdu, kad Konstitucinio teismo proceso įstatymo 44 ir 45 straipsnių nuostatos yra *procesinio pobūdžio*. Jomis nenumatyta BRKT kompetencija priimti tokį aktą kaip Pozicija, kuri nėra numatyta jokiaje Konstitucijos ar teisės aktų nuostatoje; minėti straipsniai taip pat nenumato BRKT teisės spręsti dėl rinkimų ar asociacijų teisėtumo. Pažymėtina, kad priimdamas Poziciją *BRKT nesirėmė jokiais kitomis* Konstitucinio teismo proceso įstatyme nustatytomis *procesinėmis*

*taisyklėmis, pvz., bendrosiomis bylų nagrinėjimo ir teismo aktų priėmimo taisyklėmis. Tai galima paaiškinti tuo, kad, savaime suprantama, šis įstatymas reglamentuoja tik išvadų ir sprendimų priėmimą (74, 75 ir kiti straipsniai) ir kitų dokumentų – nutarčių, prašymų ir teikimų (89 straipsnis) – priėmimą, t. y. priėmimą tik tokių aktų, kurie numatyti Kodekso 24 straipsnyje. Be to, akivaizdu, kad Pozicija nėra oficialus BRKT išvadų ar sprendimų aiškinimo aktas, todėl ji negalėjo būti priimta pagal specialią tokio akto priėmimo procedūrą, kaip numatyta Konstitucinio teismo proceso įstatymo 81 straipsnyje. Taigi apskritai Pozicijos priėmimas nepatenka į Konstitucinio teismo proceso įstatymo nustatytos procedūros ar konkrečių proceso taisyklių taikymo sritį (šis įstatymas išsamiau reglamentuoja bylų ir klausimų, kurie pagal BR Konstitucijos 116 straipsnio 4 ir 6 dalis ir Kodekso 22 straipsnio 1, 2 ir 3 dalis priskiriami BRKT kompetencijai, nagrinėjimo procedūrą). Tai reiškia, kad Pozicijos priėmimas *negali būti grindžiamas jokiais Konstitucinio teismo proceso įstatymo taisyklėmis*. Todėl toks BRKT aktas taip pat gali būti laikomas priimtu pažeidžiant Konstitucinio teismo proceso įstatymo 3 ir 4 straipsnius (pirmajame įstatymo taikymo srityje apibrėžiama kaip konstitucinio proceso procedūrų reglamentavimas bylose, kurios priklauso BRKT kompetencijai; antrajame nustatytas teisėtumo principas, pagal kurį BRKT turi vykdyti konstitucinius procesus remdamasis BR Konstitucija, Kodeksu, šiuo įstatymu ir kitais teisės aktais).*

Galiausiai nei Konstitucinio teismo proceso įstatymo 44 straipsnyje, nei jo 45 straipsnyje nenustatytas joks teisinis pagrindas priimti Poziciją.

Prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimo neadekvatumas ir nesuderinamumas su BR Konstitucija pagal turinį

Kaip jau nurodyta, *pirmasis Pozicijos rezoliucinis punktas yra 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimas (Pozicijos 2 punktas)*. Nekalbant apie tai, kad pagal BR Konstituciją ir įstatymus BRKT neturi įgaliojimų spręsti dėl rinkimų teisėtumo (be kita ko, balsavimo rezultatų patvirtinimo), šis Pozicijos rezoliucinis punktas gali būti vertinamas ir pagal jo turinį.

Taigi 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimas išreikštas dviem pozicijos 2 punkto sakiniiais, kad neva: 1) 2020 m. rugpjūčio 9 d. Baltarusijos žmonės, vadovaudamiesi Konstitucija ir konstituciniais principais pagrįstais rinkimų įstatymais, išreiškė savo laisvą valią išrinkdami A. Lukašenką į BR prezidento pareigas; 2) prezidento rinkimų demokratinį pobūdį ir teisėtumą galima patvirtinti tuo, kad rinkimų proceso metu buvo laikomasi BR Konstitucijos principų ir normų. Minėti abu sakiniai gali būti laikomi *nuogu (tuščiu) faktų konstatavimu, nes jie nėra pagrįsti jokiais argumentais ar įrodymais*.

BRKT primygtinai teigia, kad buvo du tarpusavyje susiję faktai, nulėmę jo sprendimą dėl tariamo prezidento rinkimų teisėtumo: *pirma*, kad Baltarusijos tauta per demokratinius rinkimus laisvai išrinko A. Lukašenką į BR prezidento pareigas; *antra*, per visą rinkimų procesą, įskaitant balsavimo rezultatų skaičiavimą ir nustatymą, buvo griežtai laikomasi BR Konstitucijos. Tačiau *BRKT netikrino nė vieno iš šių faktų*; jų netikrino nė Centrinė rinkimų komisija ar Aukščiausiasis teismas. Atsižvelgiant į daugelį gerai žinomų dokumentais patvirtintų faktų apie tai, kad balsavimo rezultatai buvo masiškai neteisingai apskaičiuoti ir suklastoti, iš tikrųjų nėra jokių pagrįstų abejonių, kad (Centrinės rinkimų komisijos) oficialiai paskelbti 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento *rinkimų rezultatai neatspindi tikrosios baltarusių tautos valios ir ją iškreipia iš esmės*; be to, nekyla jokių pagrįstų abejonių, kad buvo *šiurkščiai pažeisti* demokratinį rinkimų principai, visų pirma laisvų ir sąžiningų rinkimų principai (pvz., kaip numatyta BR Konstitucijos 65 straipsnyje ir iš jo išplaukia). Todėl fakto, kad prezidento rinkimai teisėti, konstatavimas Pozicijos 2 punkte yra *neadekvatus ir netgi priešingas tikrajai padėčiai*. Vien tuščias tariamo teisėtumo konstatavimas negali įteisinti nesąžiningų rinkimų.

Tą patį galima pasakyti ir apie BR Konstitucijos 3 straipsnio citatą, pateiktą Pozicijos 2 punkte prieš minėtą tuščią konstatavimą: vien rėmimasis konstituciniu principu, kad tauta yra vienintelis valstybės valdžios šaltinis ir vienintelė suvereniteto turėtoja, kuriuo naudojamosi tiesiogiai ir per atstovaujamasias bei kitas valstybės institucijas, *negali pakeisti priešingos faktinės padėties suklastotų rinkimų atveju*. Be to, kitas BRKT teiginys, panašus į BR Konstitucijos aiškinimo fragmentą, iš tikrųjų yra *fiktyvus*: tai yra teiginys, kad BR, kaip „demokratinė teisinė valstybė“, turi

teisines procedūras, be kita ko, teisę į teisminę gynybą, tam, kad būtų apgintos konstitucinės piliečių teisės rinkimų procese. Pirmiau minėtas Aukščiausiojo teismo 2020 m. rugpjūčio 24 d. atsisakymas net pradėti bylą gavus prašymą peržiūrėti Centrinės rinkimų komisijos sprendimus, susijusius su prezidento rinkimų rezultatais, yra akivaizdus įrodymas, kad yra kaip tik priešingai, t. y. iš tikrųjų konstitucinė konstitucinių teisių gynybos garantija ginčijant Centrinės rinkimų komisijos sprendimus yra *fiktyvi*.

BRKT prezidento rinkimų rezultatų neadekvatus patvirtinimas taip pat turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į bendrąjį teisės viršenybės principą, nustatytą BR Konstitucijos 7 straipsnyje, kurio 1 dalyje teigiama, kad „Baltarusijos Respublikoje yra nustatomas teisės viršenybės principas“. Šiuo klausimu galima priminti, kad 2017 m. rugsėjo 13 d. Pasaulio konstitucinės justicijos konferencijos IV kongresas bendru sutarimu, įskaitant jame dalyvavusią BRKT delegaciją, priėmė Vilniaus komunikatą, kuriame *inter alia* teigiama, kad „nors teisės viršenybės principas kiekvienoje valstybėje aiškinamas specifiškai, šiuolaikiniame pasaulyje jis yra kiekvienos teisės sistemos kertinis akmuo ir *glaudžiai susijęs su demokratija ir žmogaus teisių apsauga*. Teisės viršenybė yra visuotinai pripažįstamas, *nuo konstitucijos neatsiejamas* principas. Pagal jį, kaip pagrindinį konstitucinį principą, reikalaujama, kad *teisė būtų grindžiama tam tikromis visuotinėmis vertybėmis*, taigi jis iš esmės slypi kiekviename konstituciniame klausime.“

Taigi šiuolaikinė teisės viršenybės principo samprata, kurios įsipareigojo laikytis BRKT, yra *materiali, o ne formali*, t. y. teisės viršenybė reiškia ne formalų ir pažodinį teisės aktų laikymąsi, bet apima tokių visuotinių vertybių kaip demokratija ir žmogaus teisės apsaugą. Todėl reikia pripažinti, kad oficialus požiūris, kurio laikėsi BRKT tvirtindamas prezidento rinkimų rezultatus, t. y. pasikliovimas (jei toks apskritai yra) be jokios patikros ir argumentacijos (taip pat oficialiais) Centrinės rinkimų komisijos ir Aukščiausiojo teismo sprendimais, *neatitinka pačios teisės viršenybės principo* (demokratijos ir žmogaus teisių) *esmės*.

Todėl apibendrinant pažymėtina, kad patvirtindamas 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatus BRKT *pažeidė teisės viršenybės principą*, nustatytą BR Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje, *taip pat daugelį kitų susijusių konstitucinių nuostatų*, pavyzdžiui: 3 straipsnio 1 dalį, į kurią, paradoksalu, BRKT atkreipė dėmesį ir kuria įtvirtintas tautos suvereniteto principas; 1 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad BR yra demokratinė teisinė valstybė; 4 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta pliuralistinė demokratija; 37 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta piliečių teisė dalyvauti valdant valstybę; 38 straipsnį, kuriame numatyta piliečių teisė į visuotinius ir lygiateisius rinkimus; 60 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta teisė ginti savo teises kompetentingame, nepriklausomame ir nešališkame teisme; 65 straipsnį, kuriame nustatytas laisvų rinkimų principas; 81 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad BR prezidentą piliečiai turi rinkti tiesiogiai, remdamiesi visuotine, laisva, lygia ir tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu. Be to, esant dabartinei faktinei padėčiai, tai, kad BRKT

patvirtino prezidento rinkimų rezultatus, turėtų būti vertinama kaip pagalba A. Lukašenkai užgrobiančią valstybės valdžią, t. y., pagal BR Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalį, kaip aktas, kuriuo siekiama pakeisti konstitucinę santvarką ir perimti valstybės valdžią smurtinėmis priemonėmis ir darant kitus įstatymų pažeidimus, už kuriuos baudžiama pagal įstatymą.

Koordinacinės tarybos paskelbimas antikonstitucine pagal turinį nesuderinamas su BR Konstitucija

Kaip minėta, *antrasis Pozicijos rezoliucinis punktas yra paskelbimas, kad Koordinacinės tarybos įsteigimas ir veikla prieštarauja Konstitucijai* (Pozicijos 4 punktas). Nekalbant apie tai, kad pagal BR Konstituciją ir įstatymus BRKT neturi įgaliojimų spręsti dėl viešųjų institucijų ir asociacijų (be kita ko, kaip šiuo atveju, Koordinacinės tarybos) konstitucingumo, šis Pozicijos rezoliucinis punktas taip pat gali būti vertinamas pagal jo turinį. Kaip ir pirmojo rezoliucinio punkto dėl prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimo atveju, verta išnagrinėti antrąjį rezoliucinį punktą dėl Koordinacinės tarybos paskelbimo antikonstitucine tiek dėl to, kiek jis atspindi faktinę situaciją, tiek dėl suderinamumo pagal turinį su teisės viršenybe ir atitinkamomis konstitucinėmis nuostatomis. Be abejo, abu aspektai (tai, kiek atspindima faktinė situacija ir turinio suderinamumas su BR Konstitucija), vertinant BRKT paskelbimą, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, yra glaudžiai susiję.

Pirma, kalbant apie Koordinacinės tarybos paskelbimo antikonstitucine faktinį pagrindą, pažymėtina, jog *BRKT nenagrinęjo jokių dokumentų ar įrodymų*, be kita ko, Koordinacinės tarybos steigiamųjų aktų ir jos įsteigimo priežasčių. Kaip matyti iš Pozicijos 4 punkto formuluotės, BRKT mėgino pateisinti Koordinacinės tarybos paskelbimą antikonstitucine vieno sakinio faktų konstatavimu, kad Koordinacinė taryba tariamai siekia peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus ir buvo įsteigta Konstitucijos ir rinkimų įstatymų nenustatyta tvarka.

Tačiau *Koordinacinės tarybos steigiamieji aktai ir jos įsteigimo aplinkybės nepatvirtina šio BRKT teiginio*. Kaip matyti iš Koordinacinės tarybos viešo pareiškimo (pateikto jos svetainėje <https://rada.vision/>) apie jos misiją, Koordinacinė taryba buvo įsteigta S. Cichanouskajos (pagrindinės opozicijos kandidatės prezidento rinkimuose, kuriai nebuvo suteikta teisminė gynyba nuo Centrinės rinkimų komisijos sprendimų) iniciatyva kaip Baltarusijos žmonių *bendra atstovaujamoji institucija*, kurios tikslas – *įveikti politinę krizę ir užtikrinti visuomenės sanglaudą, taip pat apsaugoti Baltarusijos suverenitetą ir nepriklausomybę*. Pabrėžiama, kad Koordinacinė taryba savo veiklą vykdo vadovaudamasi pagrindiniais BR Konstitucijos principais, taip pat kad ji neturi tikslo užgrobti valstybės valdžią nekonstitucinėmis priemonėmis ir nekursto veiksmų, kuriais pažeidžiama viešoji tvarka.

Be to, 2020 m. rugpjūčio 19 d. *Koordinacinės tarybos steigiamojoje rezoliucijoje* (toliau – 2020 m. rugpjūčio 19 d. Rezoliucija) (<https://rada.vision/resolucija>) išsamiau nurodoma Koordinacinės tarybos įsteigimo priežastys, jos paskirtis ir tikslai. Šioje rezoliucijoje pabrėžiama, kad Koordinacinė taryba nesiekia pakeisti šalies konstitucinės santvarkos ar užsienio politikos krypties.

2020 m. rugpjūčio 19 d. Rezoliucijoje nurodomos *šios Koordinacinės tarybos įsteigimo priežastys*: per 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimus užfiksuota daug rinkimų įstatymų pažeidimų; prasidėjus rinkimų kampanijai tūkstančiai asmenų dėl politinių priežasčių sulaikyta ir suimta; nepriimtinas teisėsaugos institucijų smurtas prieš taikių protestų dalyvius, dėl kurio žuvo žmonių, o sulaikyti asmenys buvo kankinami; visuomenės pasitikėjimo dabartinėmis valdžios institucijomis praradimas, išreiškiamas raginimu šioms valdžios institucijoms atsistatydinti; daugelis užsienio valstybių nepripažino oficialių 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatų.

2020 m. rugpjūčio 19 d. Rezoliucijoje teigiama, kad Koordinacinės tarybos *paskirtis* (misija) yra „atkurti Baltarusijos Respublikos, kaip demokratinės teisinės valstybės, statusą“. Įgyvendinant šią paskirtį šioje rezoliucijoje deklaruojami *tokie tikslai*, kurie buvo iškelti kaip pagrindiniai reikalavimai, suformuluoti masinių demonstracijų metu, ir kuriems pritarė dauguma Baltarusijos visuomenės narių: 1) nutraukti valdžios institucijų vykdomą politinį piliečių persekiojimą ir patraukti atsakomybėn dėl šio persekiojimo kaltus asmenis; 2) paleisti visus politinius kalinius, panaikinti atitinkamus neteisėtus teismų sprendimus ir atlyginti žalą visoms aukoms; 3) paskelbti negaliojančiais 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimus, taip pat surengti naujus prezidento rinkimus laikantis tarptautinių standartų ir su naujai sudarytomis rinkimų komisijomis, įskaitant Centrinę rinkimų komisiją.

2020 m. rugpjūčio 19 d. Rezoliucijoje taip pat nurodoma Koordinacinės tarybos *pozicija*, kad vienintelis būdas įveikti politinę krizę – nedelsiant pradėti derybas siekiant sukurti teisėtumo atkūrimo ir naujų rinkimų organizavimo mechanizmus; derybų su Koordinacine taryba vengimas suvokiamas kaip visų dabartinių valdžios institucijų atsakomybės už gilėjančią politinę ir ekonomikos krizę prisiėmimas.

2020 m. rugpjūčio 19 d. Rezoliucijoje taip pat nurodomas baltarusių tautos ketinimas iki naujų rinkimų paskelbimo ir kitų reikalavimų įvykdymo *toliau įgyvendinti šias* BR Konstitucijoje garantuojamas *pilietines teises*: 1) teisę dirbti ir teisę streikuoti, priverčiamojo darbo draudimą (41 straipsnis); 2) teisę į taikius susirinkimus (35 straipsnis); 3) teisę į teisminę gynybą (60 straipsnis); 4) teisę laisvai reikšti savo nuomonę ir įsitikinimus (33 straipsnis); 5) teisę gauti išsamią ir patikimą informaciją (34 straipsnis); 6) teisę disponuoti savo nuosavybe (13 straipsnis).

Koordinacinės tarybos *reglamente* (su 2020 m. rugsėjo 19 d. pakeitimais, <https://rada.vision/reglament>) pakartojama, kad Koordinacinė taryba yra Baltarusijos žmonių bendra atstovaujamoji institucija, įsteigta siekiant įveikti politinę krizę ir užtikrinti visuomenės sanglaudą,

taip pat apsaugoti Baltarusijos suverenitetą ir nepriklausomybę (1 punktą). Reglamente taip pat pakartojama, kad Koordinacinė taryba savo veiklą vykdo vadovaudamasi pamatiniais BR Konstitucijos principais ir kad ji nesiekia nei užgrobti valstybės valdžios nekonstitucinėmis priemonėmis, nei kurstyti veiksmų, kuriais pažeidžiama viešoji tvarka (1 punktą). Reglamento 2 punkte teigiama, jog Koordinacinės tarybos nariai pripažįsta, kad rinkimų kampanijos metu ir skaičiuojant per 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimus atiduotus balsus buvo padaryti nepriimtini pažeidimai; jame taip pat išdėstoma Tarybos narių pozicija nepripažinti oficialiai paskelbtų šių rinkimų rezultatų, teisėsaugos institucijų smurtą laikyti nusikaltimu ir reikalauti paleisti visus politinius kalinius. Koordinacinės tarybos nariai taip pat pareiškė norą išreikšti nedviprasmišką pilietinės visuomenės poziciją dėl įvykių Baltarusijoje (3 punktą).

Taigi, atsižvelgiant į Koordinacinės tarybos steigiamuosius aktus (2020 m. rugpjūčio 19 d. Rezoliuciją ir minėtą reglamentą) ir viešą pareiškimą apie jos misiją, Koordinacinę tarybą galima *apibūdinti kaip viešąją instituciją, atstovaujančią išpūdingai didelei gyventojų daliai* (gal net didžiajai Baltarusijos gyventojų daugumai), kuri *konsoliduoja pilietinę visuomenę* siekdama *ad hoc* tikslo – (iš naujo) įtvirtinti teisinę valstybę ir demokratinę konstitucinę santvarką įveikiant dabartinę gilią ir precedento neturinčią politinę (ir konstitucinę) krizę, kurią sukėlė akivaizdžiai nesąžiningi ir suklastoti 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimai ir po jų įvykęs politinis persekiojimas ir represijos prieš tuos, kurie nesutinka su oficialiai paskelbtais tų rinkimų rezultatais. Atitinkamai Koordinacinė taryba *siekia tikslų, būtinų jos paskirčiai įgyvendinti*, pavyzdžiui, nutraukti politines represijas, paskelbti prezidento rinkimus negaliojančiais ir surengti naujus rinkimus laikantis tarptautiniu mastu pripažintų demokratiškų standartų. Koordinacinė taryba įgyvendina savo misiją ir siekia savo tikslų tik *taikiomis priemonėmis*, laikydamasi BR Konstitucijos, atstovaudama žmonių reikalavimams vykdant dialogą su valdžios institucijomis ir įgyvendinant konstitucines teises ir laisves, be kita ko, saviraiškos laisvę, susirinkimų laisvę ir teisę streikuoti.

Šiuo atžvilgiu reikia pabrėžti, kad Baltarusijos gyventojai neturi kitų priemonių savo nuomonei ir reikalavimams valdžios institucijoms taikiai pareikšti, išskyrus tokių *ad hoc* viešųjų institucijų kaip Koordinacinė taryba įsteigimą: kaip jau nustatyta, priešingai nei Pozicijoje (3 punkte) nurodė BRKT, iš Baltarusijos žmonių yra atimtos jų konstitucinių teisių teisminės gynybos rinkimų procese priemonės (praktiškai neįmanoma nepriklausomame teisme užginčyti Centrinės rinkimų komisijos sprendimo dėl prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimo ir skundų dėl šio sprendimo atmetimo). Todėl fiktyvių konstitucinių garantijų ir visiško konstitucinės santvarkos žlugimo dėl to, kad visos valstybės institucijos, įskaitant Centrinę rinkimų komisiją ir Aukščiausiąjį teismą, atsisakė vykdyti savo konstitucinę pareigą apsaugoti demokratiškus rinkimų principus, kontekste tokių *laikinių viešųjų atstovaujamybų institucijų* kaip Koordinacinė taryba įsteigimas ir jų veikla yra *paskutinė pilietinės visuomenės taikios savigynos* nuo valdžios savivalės *priemonė*.

Kalbant apie tai, kokie yra Koordinacinės tarybos veiklos konstituciniai pagrindai, Koordinacinė taryba turi būti laikoma *laikina atstovaujamojo pobūdžio viešąja institucija*, kurios paskirtis – išreikšti ir įgyvendinti Baltarusijos žmonių reikalavimus, susijusius su demokratinės konstitucinės santvarkos įtvirtinimu (atkūrimu) įveikiant dabartinę gilią politinę ir konstitucinę krizę, ir kuri buvo įsteigta įgyvendinant asociacijų laisvę, garantuojamą pagal BR Konstitucijos 36 straipsnio 1 dalį; jos tikslas – įgyvendinti konstitucines Baltarusijos žmonių teises, įskaitant teisę dalyvauti tiesiogiai sprendžiant valstybės reikalus, kaip garantuojama BR Konstitucijos 37 straipsnio 1 dalyje (ši konstitucinė teisė logiškai apima teisę į sąžiningus rinkimus). Pagal BR Konstitucijos 4 straipsnio 1 dalį, kurią Pozicijoje, kad ir kaip paradoksalu, mini BRKT, Koordinacinė taryba turi būti laikoma *viešąja institucija, atspindinčia politinių institucijų, ideologijų ir nuomonių įvairovę* kaip esminį demokratijos elementą; tuo tarpu pagal BR Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalį, kurią Pozicijoje, kad ir kaip paradoksalu, taip pat mini BRKT, Koordinacinė taryba yra *laikina asociacija, padedanti išreikšti piliečių politinę valią*.

Apibendrinant galima pasakyti, jog BRKT paskelbimas, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, yra neadekvatus faktinei padėčiai dėl kelių priežasčių. Priešingai nei teigia BRKT, Koordinacinė taryba nesiekia peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatų (kurie, BRKT vertinimu, neva buvo nustatyti tinkama tvarka ir neva atspindi Baltarusijos žmonių valią); *Koordinacinės tarybos paskirtis yra daug platesnė* – (iš naujo) įtvirtinti demokratinę konstitucinę santvarką įveikiant dabartinę gilią politinę ir konstitucinę krizę. Be kitų tikslų, atspindinčių šią paskirtį (pavyzdžiui, nutraukti politines represijas prieš pilietinę visuomenę), Koordinacinė taryba siekia, *kad prezidento rinkimai*, kurių rezultatai buvo iš esmės iškreipti ir akivaizdžiai suklastoti, *būtų visa apimtimi paskelbti negaliojančiais*, t. y. *BRKT neturi pagrindo pernelyg supaprastinti Koordinacinės tarybos tikslus*. Vėlgi, priešingai nei teigia BRKT, *Koordinacinė taryba buvo įsteigta remiantis BR Konstitucija* (kaip nustatyta pirmiau, Koordinacinė taryba buvo įsteigta remiantis konstitucine asociacijų laisve ir pagal BR Konstituciją ji yra laikina asociacija, padedanti išreikšti piliečių politinę valią ir atspindinti politinių institucijų, ideologijų ir nuomonių įvairovę), o *rinkimų įstatymai negali būti laikomi Koordinacinės tarybos steigimo ir veiklos teisiniu pagrindu* (remiantis tuo, kad Koordinacinė taryba yra plataus atstovaujamojo pobūdžio institucija, taip pat pirmiau nurodytais Koordinacinės tarybos paskirtimi ir uždaviniais, galima teigti, kad ji nėra rinkimų proceso subjektas).

Be to, net Pozicijos 4 punktą aiškinant taip, kad BRKT mano, jog Koordinacinė taryba yra subjektas, kurio veikla turėtų būti uždrausta pagal BR Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalį, nes ji tariamai orientuota į konstitucinės santvarkos pakeitimą arba valstybės valdžios perėmimą smurtinėmis priemonėmis ar darant kitus teisės pažeidimus, Pozicijoje nerandama jokių įrodymų ar faktų konstatavimo, kuriais būtų galima pagrįsti tokį Koordinacinės tarybos bruožą. Priešingai, kaip jau nustatyta iš Koordinacinės tarybos viešo pareiškimo apie jos misiją ir iš jos steigiamųjų aktų, ši taryba

mano, kad jos misija ir tikslai įgyvendinami tik taikiomis priemonėmis ir laikantis BR Konstitucijos, t. y. ji neturi tikslo perimti valstybės valdžią Konstitucijai prieštaraujančiomis priemonėmis. Taigi yra pagrįsta priežastis daryti išvadą, jog BRKT nepateikė jokių įrodymų, kad faktinė Koordinacinės tarybos veikla būtų laikoma prieštaraujančia Konstitucijai.

Antra, akivaizdūs Koordinacinės tarybos apibūdinimo, išreikšto vienu sakiniu, trūkumai tam tikru mastu iš anksto nulemia kitus BRKT atlikto Koordinacinės tarybos konstitucingumo vertinimo trūkumus. Prieš paskelbdama, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, BRKT vienu sakiniu taip pat pateikia teiginį, kad BR Konstitucija neva netoleruoja viešųjų institucijų ar asociacijų, įgaliotų peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus, steigimo (Pozicijos 4 punktas). Atrodo, kad šis teiginys yra vienintelis argumentas, kuriuo remdamasis BRKT bando pateisinti Koordinacinės tarybos paskelbimą antikonstitucine.

Tačiau net neišnagrinėjus šio BRKT vieno sakinio teiginio pagrįstumo yra akivaizdu, kad šis teiginys netaikomas Koordinacinei tarybai, todėl juo negalima remtis kaip argumentu, pagrindžiančiu šios tarybos paskelbimą antikonstitucine: kaip jau nustatyta, Koordinacinė taryba nėra įgaliota (neturi įgaliojimų) peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus, t. y. ši taryba neperima jokių šios srities valstybės institucijų įgaliojimų. Logiška, jog vien tikslas siekti, kad akivaizdžiai neteisingi ir suklastoti prezidento rinkimai būtų paskelbti negaliojančiais, negali būti laikomas įgaliojimu peržiūrėti šių rinkimų rezultatus. Taigi BRKT, nepateikdamas jokių svarių konstitucinių argumentų, paskelbė, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė.

Toliau vertinant antrojo Pozicijos rezoliucinio punkto, kuriuo pripažįstama, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, turinio suderinamumą su BR Konstitucija, reikia pabrėžti, kad šis BRKT pareiškimas, ypač kalbant apie Koordinacinę tarybą, neišvengiamai suponuoja *tokių pagrindinių konstitucinių laisvių kaip saviraiškos, susirinkimų ir asociacijų laisvės*, kurios yra demokratinės konstitucinės santvarkos pagrindas, *ribojimą (jei ne atėmimą)*, taip pat tokių kitų konstitucinių teisių, kurias siekia įgyvendinti Koordinacinė taryba, kaip teisės į teisminę gynybą, teisės gauti išsamią ir patikimą informaciją, teisės streikuoti ribojimą. Net ir tuo atveju, jei BRKT nepateikė jokių argumentų šiuo klausimu (išskyrus Pozicijos 4 punkte pateiktą deklaraciją dėl būtinybės užkirsti kelią „žalingam poveikiui“ valstybės stabilumui ir suverenumui, pilietinei taikai ir konstitucinei santvarkai), vertėtų išnagrinėti, ar yra konstitucinis pagrindas apriboti arba atimti pirmiau minėtas konstitucines teises ir laisves tuo atveju, kai BRKT paskelbia Koordinacinę tarybą esant antikonstitucinę.

Atsakant į šį klausimą yra aktualios kelios BR Konstitucijos nuostatos:

1. BR Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalies speciali nuostata, draudžianti visuomenines organizacijas, siekiančias smurtiniu būdu pakeisti konstitucinę santvarką arba skleidžiančias karo propagandą ar kurstančias socialinę, etninę, religinę ar rasinę neapykantą. Kaip jau nustatyta,

Koordinacinė taryba vykdo savo misiją ir siekia tikslų tik taikiomis priemonėmis ir laikydamasi BR Konstitucijos. Pirmiausia Koordinacinė taryba pabrėžia, kad ji nesiekia pakeisti konstitucinės santvarkos, ji taip pat nesiekia nekonstitucinėmis priemonėmis užgrobti valstybės valdžią ir neskatina imtis veiksmų, kuriais pažeidžiama viešoji tvarka. Nėra pagrindo Koordinacinei tarybai priskirti tokios veiklos kaip karo propagandos skleidimas ar socialinės, etninės, religinės ar rasinės neapykantos kurstymas. Taigi *BR Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalis negali būti konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis Koordinacinę tarybą būtų galima pripažinti antikonstitucine.*

2. Bendrasis konstitucinis žmogaus teisių ir laisvių apribojimo pagrindas, kaip nustatyta BR Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalyje, pagal kurį „asmens teisių ir laisvių apribojimas leidžiamas tik įstatymų nustatytais atvejais nacionalinio saugumo, viešosios tvarkos interesais ar dėl moralės, visuomenės sveikatos, kitų asmenų teisių ir laisvių apsaugos“. Taigi konstitucinė asociacijų laisvė, kuria remiantis buvo įsteigta Koordinacinė taryba, taip pat kitos konstitucinės laisvės, pavyzdžiui, saviraiškos laisvė ir susirinkimų laisvė (ir konstitucinės teisės, pavyzdžiui, teisė į teisminę gynybą, teisė gauti išsamią ir patikimą informaciją, *teisė streikuoti*), kurias siekia įgyvendinti Koordinacinė taryba, gali būti apribotos nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos interesais, taip pat siekiant apsaugoti konstitucinę santvarką.

Tačiau BR Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama atsižvelgiant į kitas atitinkamas konstitucines nuostatas, pavyzdžiui, į 1 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad BR yra demokratinė teisinė valstybė, ir 7 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta teisės viršenybė. Kaip jau minėta, šiuolaikinė teisės viršenybės principo sąvoka apima tokių universalių vertybių kaip demokratija ir žmogaus teisės apsaugą. Todėl nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos interesai, be kita ko, konstitucinės santvarkos apsauga kaip žmogaus teisių ir laisvių apribojimo pagrindas, turėtų būti aiškinami siaurai kaip *demokratinės konstitucinės santvarkos, t. y. demokratinės valstybės nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos demokratinėje visuomenėje*, apsauga, o ne kaip interesai, grindžiami vien subjektyvia saugumo ir viešosios tvarkos samprata, ir ne kaip nuostata, kad tokia samprata priklauso valstybės valdžios institucijų diskrecijai.

Visų pirma BR Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kartu su 8 straipsnio 1 dalimi, pagal kurį BR pripažįsta *visuotinai pripažintų tarptautinės teisės principų prioritetą* ir užtikrina, kad jos teisės aktai atitiktų tuos principus, ir 21 straipsnio 3 dalimi, kurioje valstybė įpareigojama užtikrinti piliečių teises ir laisves, kaip nurodyta valstybės tarptautiniuose įsipareigojimuose. Šiuo atžvilgiu svarbūs bent du tarptautiniai teisiniai dokumentai, kuriuose kodifikuojami visuotinai pripažinti žmogaus teisių teisės principai. Visų pirma tai yra *Visuotinė žmogaus teisių deklaracija*, kurios 29 straipsnio 2 dalyje teigiama, kad „kiekvienam, kuris naudojasi savo teisėmis ir laisvėmis, gali būti taikomi tik tokie apribojimai, kokie yra nustatyti įstatymo, tik tam, kad būtų užtikrintas kitų teisių ir laisvių pripažinimas ir pagarba joms ir kad *demokratinėje*

visuomenėje būtų laikomasi teisėtų moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimų“. Antras aktualus tarptautinis teisinis dokumentas yra *Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas*, kuriame taip pat nustatyta, kad būtinybė demokratinėje visuomenėje yra atitinkamų žmogaus teisių ir laisvių apribojimų teisėtumo kriterijus: 1) šio pakto 22 straipsnio 2 dalyje skelbiama, kad naudojimuisi teise laisvai burtis į asociacijas su kitais negali būti taikomi jokie apribojimai, „išskyrus tuos, kuriuos nustato įstatymas ir kurie demokratinėje visuomenėje yra būtini valstybės ar visuomenės saugumo, viešosios tvarkos interesais, gyventojų sveikatai ir dorovei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“; 2) 21 straipsnyje skelbiama, kad naudojimuisi teise rengti taikius susirinkimus negali būti taikomi jokie apribojimai, „išskyrus tuos, kuriuos nustato įstatymas ir kurie demokratinėje visuomenėje būtini valstybės ar visuomenės saugumo, viešosios tvarkos interesais, gyventojų sveikatai ir dorovei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“.

Taigi pagal BR Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalį, aiškinamą atsižvelgiant į 8 straipsnio 1 dalį ir 21 straipsnio 3 dalį, konstitucinių teisių ir laisvių apribojimai turėtų būti *suderinami su visuotinai pripažintais žmogaus teisių apsaugos standartais ir ne griežtesni už juos*, t. y. *BR Konstitucijos 8 straipsnio 1 dalis patvirtina būtinumo demokratinėje visuomenėje kaip konstitucinių teisių ir laisvių apribojimų teisėtumo kriterijų*.

Nustačius šį konstitucinį konstitucinių teisių ir laisvių apribojimo kriterijų, reikia prisiminti Koordinacinės tarybos paskirtį, tikslus ir kitus aktualius bruožus. Kaip jau nustatyta, Koordinacinės tarybos paskirtis – (iš naujo) įtvirtinti teisės viršenybę ir demokratinę konstitucinę santvarką, o jos tikslai – nutraukti politines represijas, paskelbti prezidento rinkimus negaliojančiais ir surengti naujus rinkimus laikantis tarptautiniu mastu pripažintų demokratinų standartų; Koordinacinės tarybos įsteigimas ir veikla yra paskutinė pilietinės visuomenės taikios savigynos nuo valdžios savivalės priemonė. Taip pat nustatyta, kad pagal BR Konstitucijos 4 straipsnio 1 dalį Koordinacinė taryba turi būti laikoma viešąja institucija, atspindinčia politinių institucijų, ideologijų ir nuomonių įvairovę kaip esminį demokratijos elementą; pagal BR Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalį Koordinacinė taryba yra laikina asociacija, padedanti išreikšti piliečių politinę valią. Todėl *logiška daryti išvadą, jog BRKT pareiškimas, kad Koordinacinė taryba, kurios misija – taikiomis priemonėmis ginti konstitucines teises ir laisves, teisės viršenybę ir demokratiją, yra antikonstitucinė, neatitinka konstitucinio būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijaus, todėl negali būti pateisinamas nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos, be kita ko, demokratinės konstitucinės santvarkos, apsaugos tikslu*. Dėl šių priežasčių *BR Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalis negali būti konstituciniu pagrindu paskelbti, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė*.

Galiausiai, paskelbdamas, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, BRKT veikė *pažeisdamas konstitucinius teisės viršenybės ir demokratijos principus*, nustatytus BR Konstitucijos 1 straipsnio 1 dalyje ir 7 straipsnio 1 dalyje, taip pat pažeisdamas BR Konstitucijos 5 straipsnio

3 dalį, pagal kurią konkrečiai leidžiama uždrausti tik visuomenines organizacijas, siekiančias smurtiniu būdu pakeisti konstitucinę santvarką arba skleidžiančias karo propagandą ar kurstančias socialinę, etninę, religinę ar rasinę neapykantą, 23 straipsnio 1 dalį, aiškinamą kartu su 8 straipsnio 1 dalimi ir 21 straipsnio 3 dalimi, kuriose nustatytas bendrasis leidimas riboti konstitucines teises ir laisves dėl tokių demokratinei visuomenei būtinų tikslų kaip nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos gynimas. Be to, BRKT taip pat pažeidė *daugybę kitų susijusių konstitucinių nuostatų*, kaip antai: 4 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta pliuralistinė demokratija, taip pat politinių institucijų, ideologijos ir nuomonių įvairovė; 5 straipsnio 1 dalį, kurioje skelbiama, kad visuomeninės organizacijos padeda nustatyti ir išreikšti piliečių politinę valią; 5 straipsnio 3 dalį, kurioje draudžiamos visuomeninės organizacijos, siekiančios smurtiniu būdu pakeisti konstitucinę santvarką arba skleisti karo propagandą ar kurstyti socialinę, etninę, religinę ar rasinę neapykantą; 21 straipsnio 1 dalį, kurioje skelbiama, kad užtikrinti piliečių teises ir laisves yra aukščiausias valstybės tikslas; 33 straipsnio 1 dalį, kurioje užtikrinama saviraiškos laisvė; 35 straipsnį, kuriame užtikrinama susirinkimų laisvė; 36 straipsnio 1 dalį, kurioje užtikrinama asociacijų laisvė; 37 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta piliečių teisė dalyvauti valdant valstybę.

Šiame kontekste galima paminėti, kad, kaip teigiama Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos preambulėje, „būtina, kad žmogaus teises saugotų įstatymo galia, idant žmogus nebūtų priverstas, nerasdamas jokios kitos išeities, sukilti prieš tironiją ir priespaudą“. Atsižvelgiant į BR Konstitucijos 8 straipsnio 1 dalį, šia tarptautine teisine nuostata dar kartą patvirtinamas Koordinacinės tarybos, kaip Baltarusijos žmonių taikios savigynos nuo valdžios savivalės priemonės, įsteigimo ir veiklos teisėtumas ir atitiktis Konstitucijai.

Išvada: BRKT Pozicija prieštarauja Konstitucijai

Apibendrinant galima pasakyti, jog paradoksalu, kad BRKT, kurio konstitucinė paskirtis – saugoti konstitucinę santvarką ir Konstitucijos bei teisės viršenybę, priimdamas Poziciją, pats padarė *akivaizdų ir sunkų BR Konstitucijos ir bendrojo teisinės valstybės principo pažeidimą*. Tai matyti iš toliau pateiktų argumentų.

Pirma, Pozicijos priėmimas neturi *jokio konstitucinio ar kitokio teisinio pagrindo*. Pozicijos tikslas – patvirtinti 2020 m. rugpjūčio 9 d. vykusių prezidento rinkimų rezultatus ir paskelbti, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė. Tačiau BR Konstitucija (116 straipsnis) nepriskiria BRKT kompetencijos nei spręsti rinkimų ginčus (be kita ko, tikrinti ir tvirtinti balsavimo rezultatus), nei atlikti viešųjų institucijų ar asociacijų konstitucingumo kontrolę. Tokios kompetencijos BRKT nesuteikia jokie atitinkami įstatymai, įskaitant Kodeksą ir Konstitucinio teismo įstatymą.

Be to, nei BR Konstitucija, nei joks atitinkamas įstatymas (įskaitant Kodeksą ir Konstitucinio

teisminio proceso įstatymą) nesuteikia BRKT įgaliojimų savo iniciatyva priimti tokį aktą kaip Pozicija, kuria išreiškiama BRKT pozicija šiuo metu aktualiais konstituciniais, teisiniais ir politiniais klausimais, t. y. nei Konstitucijoje, nei jokiame įstatyme nėra numatyta, kad BRKT galėtų priimti tokio turinio ir formos aktą.

Todėl BR Konstitucijos ir galiojančių teisės aktų požiūriu BRKT Pozicijos priėmimas yra laikomas *ultra vires* aktu, viršijančiu Konstitucijoje (116 straipsnio 4 ir 6 dalyse), Kodekse (ypač jo 5, 6, 22, 24 straipsniuose) ir Konstitucinio teisminio proceso įstatyme (ypač jo 3, 4, 74, 75 straipsniuose) nustatytus įgaliojimus.

Antra, vertinant pagal turinį, pirmasis Pozicijos rezoliucinis punktas (2 punktas) dėl 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimo grindžiamas tuščiu faktų apie tariamai išreikštą Baltarusijos žmonių laisvą valią išrinkti A. Lukašenką BR prezidentu ir apie tariamai griežtą BR Konstitucijos laikymąsi rinkimų procese konstatavimu ir suformuluotas *neatlikus jokio patikrinimo ir nepateikus jokių argumentų*, o pareiškimas dėl prezidento rinkimų teisėtumo yra *neadekvatus ir netgi priešingas faktinei padėčiai*. Be to, formalus BRKT požiūris patvirtinant prezidento rinkimų rezultatus, t. y. rėmimasis (jei toks apskritai yra) Centrinės rinkimų komisijos ir Aukščiausiojo teismo (tokiais pat formaliais) sprendimais, neatitinka pačios teisės viršenybės principo (demokratijos ir žmogaus teisių) esmės.

Trečia, vertinant pagal turinį, antrasis Pozicijos rezoliucinis punktas (4 punktas) dėl Koordinacinės tarybos paskelbimo antikonstitucine taip pat neatitinka pačios teisės viršenybės principo (demokratijos ir žmogaus teisių) esmės. Vėlgi, kaip ir prezidento rinkimų rezultatų patvirtinimo atveju, BRKT tai, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, nusprendė *nenagrinėjęs jokių faktų ir nepateikęs jokių konstitucinių argumentų*. Tik keli tušti pareiškimai be jokių įrodymų ir argumentų negali būti priežastis uždrausti bet kokią viešąją instituciją ar asociaciją demokratinėje teisinėje valstybėje, kokią skelbia BR Konstitucija.

Kalbant apie Koordinacinės tarybos apibūdinimą, pažymėtina, jog BRKT apsiribojo vienu sakiniu, kad ši taryba tariamai siekia peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus ir kad ji buvo įsteigta nesilaikant BR Konstitucijoje nustatytos tvarkos ir rinkimų įstatymų. Šis teiginys ne tik nepagrįstas jokiais įrodymais, bet ir yra *toli nuo tikrovės*, t. y. neadekvatus. Tuo tarpu Koordinacinė taryba, kaip nurodyta jos viešame pareiškime apie jos misiją ir jos steigiamuosiuose aktuose (2020 m. rugpjūčio 19 d. Rezoliucijoje ir Koordinacinės tarybos reglamente), yra *laikina viešoji atstovaujamoji institucija*, išreiškianti Baltarusijos žmonių valią, kurios tikslas – (iš naujo) įtvirtinti demokratinę konstitucinę santvarką išimtinai taikiomis priemonėmis, kurių imamasi vadovaujantis konstitucinėmis saviraiškos ir susirinkimų laisvėmis, siekiant šių pagrindinių tikslų, būtinų dabartinei giliai politinei ir konstitucinei krizei įveikti: nutraukti politines represijas prieš pilietinę visuomenę, paskelbti negaliojančiais akivaizdžiai suklastotus 2020 m. rugpjūčio 9 d. prezidento rinkimus ir

surengti naujus prezidento rinkimus laikantis tarptautinių demokratinių rinkimų standartų. Todėl *nėra pagrindo pernelyg supaprastinti Koordinacinės tarybos paskirties*: jos paskirtis nėra peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus; jos paskirties apimtis yra daug platesnė – (iš naujo) įtvirtinti teisės viršenybę ir demokratiją, be kita ko, nutraukiant politines represijas ir pripažįstant akivaizdžiai nesąžiningus prezidento rinkimus negaliojančiais. Todėl taip pat *nėra pagrindo manyti, kad rinkimų įstatymai gali būti taikomi Koordinacinei tarybai*, nes ji neteigia esanti rinkimų proceso subjektas, o ir jos paskirtis gerokai platesnė. *Taip pat nėra pagrindo teigti, kad Koordinacinės tarybos veikla stokoja konstitucinio pagrindo*. Priešingai, darytina prielaida, kad Koordinacinė taryba įsteigta vadovaujantis asociacijų laisve, garantuojama BR Konstitucijos 36 straipsnio 1 dalyje. Pagal BR Konstitucijos 4 straipsnio 1 dalį ir 5 straipsnio 1 dalį Koordinacinė taryba turi būti laikoma vieša asociacija, atspindinčia politinių institucijų, ideologijų ir nuomonių įvairovę, kuri yra esminis demokratijos elementas, ir padedančia išreikšti piliečių politinę valią. Dabartinėmis aplinkybėmis Koordinacinės tarybos įsteigimas ir veikla yra *paskutinė pilietinės visuomenės taikios savigynos* nuo valdžios savivalės *priemonė*.

Dar svarbiau tai, kad Koordinacinei tarybai nėra suteikta ir ji pati nėra perėmusi įgaliojimų peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus. Todėl dar vienas vieno sakinio BRKT teiginys, kad BR Konstitucija neva netoleruoja viešųjų institucijų ar asociacijų, įgaliotų peržiūrėti prezidento rinkimų rezultatus, steigimo, *netaikytinas Koordinacinei tarybai*, taigi jis negali būti argumentas, pagrindžiantis Koordinacinės tarybos paskelbimą antikonstitucine.

Tačiau svarbiausia yra tai, kad *BRKT, atsižvelgdamas į konstituciškai leistinus pagrindinių konstitucinių teisių ir laisvių, visų pirma konstitucinių saviraiškos, susirinkimų ir asociacijų laisvių, kurios yra demokratijos pagrindas, apribojimus, visiškai nepagrindė, kodėl jis pripažino, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė*. BRKT nemini ir neaiškina šiuo atžvilgiu aktualių konstitucinių nuostatų. Tuo tarpu galima padaryti dvi svarbias išvadas, iš kurių aiškiai matyti, jog BRKT pareiškimas apie Koordinacinės tarybos antikonstitucinį pobūdį, iš esmės nesuderinamas su pagrindiniais konstituciniais teisės viršenybės, demokratijos ir pagarbos žmogaus teisėms principais. Pirma, *pareiškimas, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, akivaizdžiai nepatenka į BR Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalies taikymo sritį*, pagal kurią draudžiamos visuomeninės organizacijos, siekiančios smurtu pakeisti konstitucinę santvarką arba skleisti karo propagandą ar kurstyti socialinę, etninę, religinę ar rasinę neapykantą, nes nėra pagrindo priskirti tokią veiklą Koordinacinei tarybai. Antra, pareiškimas, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, *neatitinka bendrojo konstitucinio konstitucinių teisių ir laisvių apribojimų teisėtumo kriterijaus – būtinumo demokratinėje visuomenėje*, kylančio iš BR Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalies, aiškinamos kartu su 1 straipsnio 1 dalimi, 7 straipsnio 1 dalimi, 8 straipsnio 1 dalimi ir 21 straipsnio 3 dalimi (jose nustatyti konstituciniai teisės viršenybės, demokratijos ir tarptautinių įsipareigojimų prioriteto

principai). Visiškai aišku, kad viešosios institucijos (asociacijos), kurios misija – taikomis priemonėmis įgyvendinant konstitucines teises ir laisves ginti teisės viršenybę ir demokratiją, draudimas negali būti laikomas būtinu demokratinėje visuomenėje (kaip tik priešingai – galima daryti prielaidą, kad tokių viešųjų institucijų ir asociacijų veikla gali būti suvokiama kaip būtina demokratijos veikimui užtikrinti). Todėl pagal BR Konstituciją *pareiškimas, kad Koordinacinė taryba yra antikonstitucinė, prieštarauja Konstitucijai, negali būti pateisinamas nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos, be kita ko, demokratinės konstitucinės santvarkos, apsaugos tikslu.*

Apskritai, be to, kad *viršijo* BR Konstitucijos 116 straipsnio 4 ir 6 dalyse nustatytą *konstitucinę kompetenciją*, BRKT, priimdamas Poziciją, taip pat pažeidė *daugelį kitų konstitucinių nuostatų*, tarp jų: 1 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad BR yra demokratinė teisinė valstybė; 3 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatytas tautos suvereniteto principas; 4 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta pliuralistinė demokratija, taip pat politinių institucijų, ideologijos ir nuomonių įvairovė; 5 straipsnio 1 dalį, kurioje skelbiama, kad visuomeninės organizacijos padeda nustatyti ir išreikšti piliečių politinę valią; 5 straipsnio 3 dalį, kurioje draudžiamos visuomeninės organizacijos, siekiančios smurtiniu būdu pakeisti konstitucinę santvarką arba skleidžiančios karo propagandą ar kurstančios socialinę, etninę, religinę ar rasinę neapykantą; 7 straipsnio 1 dalį, kurioje įtvirtintas teisės viršenybės principas; 7 straipsnio 2 dalį, pagal kurią valstybės institucijos ir pareigūnai gali vykdyti savo veiklą tik neperžengdami Konstitucijoje ir pagal Konstituciją priimtuose įstatymuose nustatytų ribų; 8 straipsnio 1 dalį, pagal kurią BR pripažįsta visuotinai pripažintų tarptautinės teisės principų prioritetą ir užtikrina, kad jos teisės aktai atitiktų tuos principus; 21 straipsnio 1 dalį, kurioje skelbiama, kad užtikrinti piliečių teises ir laisves yra aukščiausias valstybės tikslas; 21 straipsnio 3 dalį, kurioje valstybė įpareigojama užtikrinti piliečių teises ir laisves, įtvirtintas BR Konstitucijoje bei įstatymuose ir nurodytas valstybės tarptautiniuose įsipareigojimuose; 33 straipsnio 1 dalį, kurioje užtikrinama saviraiškos laisvė; 35 straipsnį, kuriame užtikrinama susirinkimų laisvė; 36 straipsnio 1 dalį, kurioje užtikrinama asociacijų laisvė; 37 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta piliečių teisė dalyvauti valdant valstybę; 38 straipsnį, kuriame numatyta piliečių teisė į visuotinius ir lygiateisius rinkimus; 60 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta teisė ginti savo teises kompetentingame, nepriklausomame ir nešališkame teisme; 65 straipsnį, kuriame nustatytas laisvų rinkimų principas; 81 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad BR prezidentą piliečiai turi rinkti tiesiogiai, remdamiesi visuotine, laisva, lygia ir tiesiogine rinkimų teise ir slaptu balsavimu. Todėl galima laikyti, kad Pozicija šiurkščiai pažeisti konstitucinės santvarkos pagrindai.

Taigi, kadangi Pozicija neturi jokio teisinio pagrindo, ji turi būti suvokiama kaip *politinė pozicija* – A. Lukašenką palaikantis politinis aktas, kuris taip pat įrodo *visišką BRKT priklausomybę* nuo šio asmens. Tai suprantama, kadangi A. Lukašenka pastaruosius 26 metus buvo faktinis valstybės vadovas, turintis itin plačias galias (kalbant apie BRKT, pagal BR Konstituciją (116 straipsnio 3 dalį)

prezidentas skiria pusę (6 iš 12) BRKT teisėjų, o kitą pusę skiria parlamento aukštesnieji rūmai – Respublikos Taryba, kurios dalį taip pat skiria prezidentas). Be to, esant dabartinei faktinei padėčiai, BRKT Pozicijos priėmimas, taip pat panašūs Centrinės rinkimų komisijos ir Aukščiausiojo teismo aktai, kuriais patvirtinti suklastoti prezidento rinkimų rezultatai ir atsisakyta juos patikrinti, turėtų būti vertinami kaip *pagalba A. Lukašenkai užgrobiančiam valstybės valdžią*, t. y. pagal BR Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalį kaip aktas, kuriuo siekiama pakeisti konstitucinę santvarką ir perimti valstybės valdžią smurtinėmis priemonėmis bei darant kitus įstatymų pažeidimus ir kuris baudžiamas pagal įstatymą.

Galiausiai BRKT Pozicijos priėmimas yra *savavališkas aktas*. Pagal bendrąjį teisės principą *ex injuria jus non oritur* (neteisės pagrindu teisė neatsiranda) Pozicija, kaip akivaizdus ir sunkus BR Konstitucijos ir bendrojo teisės viršenybės principo pažeidimas, *negali sukelti jokių teisinių pasekmių*. Visų pirma ji negali būti priemonė (Centrinės rinkimų komisijos) oficialiai paskelbtiems 2020 m. rugpjūčio 9 d. vykusiems prezidento rinkimų rezultatams įteisinti, t. y. ji negali įteisinti A. Lukašenkos kaip legitimaus valstybės vadovo. Pozicija taip pat negali suteikti pagrindo represijoms prieš Baltarusijos žmones, protestuojančius prieš nesąžiningus rinkimus ir reikalaujančius naujų rinkimų. Konkrečiau kalbant, Pozicija negali suteikti jokio pagrindo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Koordinacinės tarybos narius ar kitus asmenis, dalyvaujančius Koordinacinės tarybos veikloje arba su ja susijusius.

Ši ekspertinė nuomonė atspindi mano asmeninį akademinį požiūrį.

Dr. Dainius Žalimas

Mykolo Romerio universiteto (Vilnius) profesorius

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininkas

Vilnius, 2020 m. spalio 4 d.